

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена дослідженню процесу інтернаціоналізації вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства. В роботі проаналізовано основні тенденції розвитку процесу інтернаціоналізації вищої освіти та визначено основні групи людей, на яких впливає даний процес.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобалізація, інтернаціоналізація, чинники, вища освіта, болонський процес.

Актуальність. Із часів мандрівних учених пізнього середньовіччя університети завжди розглядалися як соціальне й культурне явище, метою якого було поширення знань за межі своєї території. У той же час більшість вищих навчальних закладів, утворених у 19 і 20 сторіччях, виконували свої традиційні функції формування професійних груп і місцевої еліти, а також розвитку науки й техніки в національному середовищі. Із другої половини двадцятого століття вузи були залучені в потужний рух освітньої експансії й демократизації освітніх можливостей. Масове поширення вищої освіти стало розглядатися як гарантія конкурентоздатності держави в новій глобальній економіці. Але хоча студентство багатьох країн брало активну участь у русі за незалежність своєї країни, її розвиток, модернізацію й демократію, більшість вузів усе ще перебували на дотації держави, що визначило і їхню політичну залежність. Таким чином, навчальні заклади формувалися в рамках державної політики й існуючі системи вищої освіти, методи й порядок їхнього регулювання пристосовані до національної економіки й культури конкретних країн. У світі не існує міжнародної системи вищої освіти, навіть якщо певна модель — американська, британська або французька — і використовується іншими країнами для побудови власної освітньої системи.

За визначенням авторитетного фахівця в області вищого освіти П. Ськотта, «Глобалізація — це, можливо, найфундаменталь-

ніший виклик, з яким зіткнулася вища школа за всю більш ніж тисячолітню історію свого існування» [1].

Глобалізація — це за своєю сутністю вища стадія інтернаціоналізації, вона перетворює світове господарство на єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили. Глобалізація визначає процес швидкозростаючих взаємозв'язків і взаємозалежностей між національними ринками товарів, робочої сили, а також валютними і фінансовими ринками. За даними експертів МВФ, БМР і ЮНКТАД у 2000 р. з розвитком процесів глобалізації й інтернаціоналізації економіки й бізнесу перед вищою освітою постали нові цілі — підготовка професійних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах, що змінилися, глобального ринку.

Інтернаціоналізація вищої освіти — це процес адаптації системи вищої освіти, включаючи надання освітніх послуг, та їх апаратного забезпечення, до мовних і культурних особливостей регіону, відмінного від того, в якому розроблялась система вищої освіти. Процес інтернаціоналізації вищої освіти створює передумови для взаємодії та синтезу різноманітних культур, систем цінностей, моделей соціальної діяльності на базі визнання пріоритетів гуманізму, принципів взаємодії між країнами у подоланні глобальних проблем і викликів сучасності та поєднання культурного різноманіття разом із постійно зростаючим впливом інформаційних технологій.

Інтернаціоналізація освіти переслідує різні цілі: підвищення якості освіти; розширення навчальних планів і навчання своїх студентів у закордонних вузах-партнерах; диверсифікованість і ріст фінансових надходжень через залучення іноземних студентів на платне навчання; розширення регіональної мережі вузу для ефективного використання своїх ресурсів; підвищення якості досліджень за рахунок участі студентів і викладачів у міжнародному процесі обміну знаннями й ін. Розвиток міжнародного міжвузівського співробітництва дозволяє організовувати спільні дослідницькі проекти, обмінні програми для студентів і викладачів, спеціальні програми для іноземних студентів. Більшість сучасних вузів залучено в міжнародну діяльність, але це, як правило, найбільше простий, повсякденний рівень інтернаціоналізації. На більш високому рівні інтернаціоналізація вищої освіти може розглядатися як процес систематичної інтеграції міжнародної складової в освіті, дослідження й суспільну діяльність вищих навчальних закладів. У цьому змісті далеко не багато хто, навіть із

великих центрів академічної освіти, можуть вважатися міжнародними.

Стан наукової розробки проблеми. Значний внесок у становлення розвитку маркетингу освітніх послуг зробили І. Балабанов, І. Бланк, А. Гроппелі, Е. Нікбахт, А. Поддєрьогін, К. Уолш, А. Чупіс та Т. Є. Оболенська у галузі маркетингу освітніх послуг.

Проблемам освіти з різних точок зору у своїх працях приділяли увагу такі вітчизняні фахівці: Т. Боголіб, Я. Болюбаш, В. Воронкова, Н. Верхоглядова, В. Вознюк, Г. Дмитренко, В. Журавський, С. Каламбет, В. Кремень, В. Крижно, О. Мармаза, С. Николаєнко, І. Новікова, М. Степко, Т. Оболенська, Г. Педченко, В. Пожуєв, Т. Решетилова, С. Салига, А. Таркуцяк та ін.

Вивченню питань управління освітніми послугами присвячені праці зарубіжних учених, зокрема Н. Архіпова, В. Афанасьєва, Н. Багаутдинові, Г. Балихіна, В. Білого, П. Лоранжа, М. Лукашенко, О. Панкрухіна, В. Шапкина та ін.

Мета та завдання дослідження. Метою даної статті є дослідження форм інтернаціоналізації освітніх послуг.

Включення України в болонській процес означає не просто міжнародну інтеграцію вітчизняної системи освіти в європейську, а спричиняє складніші взаємостосунки між елементами цих систем, передбачаючи «зростаючі потоки студентів у зарубіжні вузи, взаємний обмін викладачів і дослідників, використання зарубіжних програм, підручників, літератури і телекомунікаційних джерел інформації, застосування міжнародних процедур акредитації, міжнародних видів міжвузівської співпраці» [2].

Як відмітила К. Д. Гурова, «на інтернаціоналізацію вищої освіти істотний вплив надають методи, технології і інновації в області освіти» [3].

У цьому плані зараз активно обговорюються так звана «відкрита освіта», транснаціональна кібернетична освіта, франчайзинг освітніх послуг і інші ноу-хау. Зокрема, транснаціональна освіта включає франчайзинг освітніх послуг. У цьому випадку університет (наприклад, французький) дозволяє іншому університету (українському) використовувати його навчальні програми, а також видавати дипломи і присуджувати вчені ступені від його імені.

Як відзначають російські дослідники [4], процес інтернаціоналізації зачіпає:

— студентів: набір іноземних студентів, організація обмінних програм, а також індивідуальної студентської мобільності;

— професорсько-викладацький склад: обмін викладачами, сумісні науково-дослідні програми, стажування в зарубіжних уні-

верситетах, створення сумісних навчальних програм, організація інтенсивних курсів і літніх шкіл;

— змістовну сторону навчальних програм: нові програми і курси, елементи міжкультурної комунікації і страноведення, іноземні мови (як предмет вивчення і як мова-посередник при читанні курсів), дистанційне навчання, що враховують використання нових технологій;

— питання сертифікації, визнання і оцінки: видача «подвійних дипломів», система залікових одиниць, визнання документів про освіту, оцінка якості освіти;

— питання керівництва і управління вузом: структури, які можуть і мають право ухвалювати рішення, міжнародні відділи, адміністрування на факультетському і кафедральному рівнях, набір персоналу, питання просування і розвитку, міжнародну співпрацю, програми обміну для адміністраторів, управління трудовими і матеріальними ресурсами, консультаційні і інформаційні служби, процедуру оцінки, інфраструктуру.

З розвитком процесів глобалізації і інтернаціоналізації економіки і бізнесу перед вищою освітою постала нова мета — підготовка професійних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах глобального ринку, що змінилися [5]. Розвиток міжнародної міжвузівської співпраці дозволяє організовувати сумісні дослідницькі проекти, обмінні програми для студентів і викладачів, спеціальні програми для іноземних студентів.

У сфері освіти основним чинником, стимулюючим зміни, є стрімко зростаючий потік інформації. Це зростання відбувається такими темпами, що колишні методи і сама система освіти вже не може з ним справитися. Просте збільшення об'єму освоюваних знань приводить до надмірного збільшення навчального навантаження, несприятливо позначається що на здоров'я вчать, але при цьому не дає бажаних результатів. При таких темпах змін оновлення знань відбувається настільки швидко, що до моменту закінчення навчання у вузі отримані студентами знання встигають застаріти. Виникла необхідність постійного оновлення професійних знань — тобто безперервного, «довічного» навчання.

Зміни в економічному середовищі приводять до необхідності професійної переорієнтації фахівців на різних етапах їх кар'єри, освоєння нових областей діяльності, зміни кар'єри і т. п. Змінилися і самі студенти — крім учорашніх школярів у вузи приходять зрілі фахівці, обтяжені сім'єю, суміщаючи навчання з робо-

тою. Наявність у них досвіду практичної діяльності, особливих умов отримання освіти примушують вузи змінити графік і методи навчання. Вже недостатньо передати студентам певний об'єм знань, набагато важливіше стало навчання пошуку і аналізу необхідної інформації, навчання самому процесу отримання знань [5].

Інтернаціоналізація освіти включає:

1) індивідуальну мобільність: мобільність студентів або професорсько-викладацького складу в освітній меті;

2) мобільність освітніх програм і інституційна мобільність; формування нових міжнародних стандартів освітніх програм;

3) інтеграцію у навчальні програми міжнародного вимірювання і освітніх стандартів;

4) інституційне партнерство, створення стратегічних освітніх альянсів [6].

Висновки. Навесні 2003 р. Європейський парламент зробив новий крок у просуванні міжкультурного взаєморозуміння й співробітництва європейських вузів з вузами інших частин світу, запропонувавши програму «Еразмус-мундус», розраховану на період 2004—2008 рр. Цей крок був викликаний все зростаючим потоком студентів магістерських програм, що їдуть на навчання в США, і існуючим дисбалансом в аналогічних потоках мобільності в самій Європі. Більша частина студентів з неєвропейських країн, що приїжджають учитися в Європу, вибирають Великобританію. «Еразмус-мундус» спрямована на створення партнерських мереж європейських і неєвропейських вузів, що пропонують спільні магістерські програми, у яких студенти змогли б скористатися унікальним сполученням сильних сторін вищої освіти в різних країнах.

Одним із провідних вузів що сприяв створенню, налаштуванню та зміцненню стосунків між Україною та вузами світу є Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Так, договором від 15 січня 1996 року про співробітництво в науково-дослідній та навчальній діяльності, який був укладений між Київським національним економічним університетом та Непіер Університетом у Нью-Касл, було створено багаторівневу систему співробітництва в галузі надання освітніх послуг [7]. Згідно із укладеним договором була створена практика обміну студентами для завершення їх навчання і одержання ними бакалаврських та магістерських дипломів університетів-партнерів.

Сам процес інтернаціоналізації вищої освіти приймає в 21 столітті нові риси й перетерплює зміни. До таких змін відносяться:

Зміна мотивів інтернаціоналізації — від культурних й освітніх до економічного. Ці економічні мотиви можуть бути як короткостроковими (прагнення вузу одержати додатковий дохід від плати іноземних студентів за своє навчання), так і довгостроковими (установлення партнерських відносин між регіонами й підготовка робочої сили й фахівців відповідної кваліфікації).

Розвиток і зміцнення конкурентного міжнародного ринку освітніх послуг. Відсутність або обмеженість пропозиції освітніх послуг певного рівня і якості в окремих регіонах сприяє росту попиту на міжнародному ринку. Причому, інтерес до ринку проявляють як традиційні вузи, так і корпоративні провайдери освітніх послуг з комерційного сектора. Транснаціональна освіта перетворюється у великий бізнес, що використовує закордонні й офшорні кампуси, франчайзинг і дистанційне навчання. Ці нові методи пропозиції освітніх послуг порушують питання про контроль якості освіти, що надана з-за кордону або по комп'ютерних мережах, а також питання захисту й безпеки інформації. Міжнародний ринок освітніх послуг працює не тільки зі споживачами з регіонів зі слабо розвиненою пропозицією освіти, але й зі студентами розвинених країн, що бажають одержати закордонні дипломи. Підтвердження тому — активізація австралійських й американських вузів на освітньому ринку Європи.

На вищу освіту впливає процес глобалізації економіки. Регіональні й глобальні договори й альянси стимулюють мобільність професійних послуг і фахівців так само, як рух товарів, капіталу й громадян через національні границі. Це вимагає глобальних підходів до визначення якості освіти й розробки загальних критеріїв його оцінки. Виникають міжнародні системи ліцензування й акредитації як інструмент підвищення міжнародної мобільності фахівців. Лібералізація торгівлі усе більше проявляється і в торгівлі освітніми послугами. Вимоги відкритості ринків освітніх послуг, відносини до закордонних провайдерів так само, як і до національних, із працею вписуються в національні системи регулювання освіти.

Змінюється й роль уряду в регулюванні вищої освіти. У багатьох країнах це регулювання стало значно слабшим в останні роки, посилюються автономія й незалежність вузів, використовуються ринкові механізми регулювання. Загострення конкуренції,

глобалізація економіки й скорочення державного фінансування спонукають вузи розширювати свою діяльність за межі національних границь.

Змінюється профіль і вік студентів. Створення інформаційного суспільства й завдання отримання безперервної освіти призвели як на національному, так і на європейському й міжнародному рівні до постановки завдання створення більшої розмаїтості в освітніх програмах, більшій гнучкості в строках і завданнях освіти, включаючи оцінку попереднього рівня освіти, переклад кредитів і т. п.

Всі перераховані зміни викликали необхідність міжнародних мір, спрямованих на зміцнення конкурентноздатності вищої освіти не тільки окремих країн, але й цілих регіонів.

Література

1. *Скотт П.* Глобализация и университет [Текст] / П.Скотт // ВВШ «Alma Mater». — 2000. — № 4. — С. 3.
2. *Майбуров И.* Глобализация сферы высшего образования [Текст] / И. Майбуров // Мировая экономика и международные отношения. — 2005. — №3. — С. 16.
3. *К.Д. Гурова.* Интернационализация высшего образования как фактор формирования профессиональных качеств менеджера / /ВВШ «Alma Mater». — 2006. — С. 7.
4. *Диброва М. И.* Изменения в структуре вуза как следствие интернационализации образования / М. И. Диброва, Н. М. Кабанова // Университетское управление: практика и анализ. — 2004. — № 2(31). — С. 58—60.
5. *Сагинова О. В.* Проблемы и перспективы интернационализации высшего образования // http://www.marketologi.ru/lib/saginova/inter_vuz3.html
6. *Ольга Хибакова.* СМК в вузах: и для абитуриента, и для работодателя. — Континент — Сибирь. — 17 августа. — 2008. — С. 4.
7. Договір про співробітництво в науково-дослідній та навчальній діяльності, укладений 15 січня 1996 року між Київським державним економічним університетом і Непіер університетом в Едінбурзі.